

УДК 355.02:338.24(470+571:477)»2013/2023»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/92-2-2>

Наталя МАРЦІНКО,
orcid.org/0000-0001-9267-6136
кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (воєнно-історичних досліджень)
Наукового центру Сухопутних військ
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) natalya-artmax@ukr.net

ВІЙНА ЯК БІЗНЕС: ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ РОСІЙСЬКИХ ПРИВАТНИХ КОМПАНІЙ

Стаття присвячена комплексному аналізу економічної моделі функціонування російських приватних військових компаній (ПВК) як інструмента гібридної війни та засобу економічної експансії. У публікації розкрито трансформацію ПВК із воєнізованих формувань у впливових економічних акторів, діяльність яких поєднує військові, політичні, фінансові та інформаційні інтереси. Теоретичною основою дослідження стали концепції «воєнної економіки», «капіталізму конфлікту» та «нових війн», що пояснюють логіку перетворення війни на джерело прибутку та формування альтернативних ринків влади.

У статті висвітлено ключові напрями отримання доходів російськими ПВК: укладання контрактів у країнах Африки та Близького Сходу; контроль над видобутком золота, діамантів, нафти й інших стратегічних ресурсів; монополізація логістичних потоків; а також участь у тінювих економічних схемах на тимчасово окупованих територіях України. Показано механізми фінансування ПВК через офішорні юрисдикції, «прикриті» компанії, благодійні фонди та державні корпорації РФ, що дозволяє зберігати фінансову анонімність і уникати міжнародних санкцій. Розкрито модель взаємодії «держава – бізнес – війна», у межах якої ПВК виступають посередником між офіційними структурами та кримінально-економічними схемами, забезпечуючи збагачення за рахунок конфлікту.

Проаналізовано гібридний вплив діяльності російських ПВК на економіку України, зокрема: системне вилучення сільськогосподарської продукції, металу та інших ресурсів; зміну логістичних маршрутів і мінімізацію експорту; інституційне «вбудовування» окупованих територій у російський фінансово-економічний простір. Відзначено зростання ролі ПВК як інструмента політичного та інформаційного впливу, включно із втручанням у виборчі процеси, медіапростір і формування проросійських мереж у різних регіонах світу.

Окреслено міжнародні підходи до протидії ПВК, що включають санкційні механізми, фінансовий та правовий контроль, міжнародну координацію та обмеження каналів ресурсного забезпечення. Зроблено висновок, що російські ПВК стали системним елементом гібридної імперської політики РФ: вони забезпечують не лише ведення війни, а й створення паралельної тінювої економіки, яка підживлює авторитарні та неоколоніальні практики. Отримані результати можуть бути використані для формування державної політики безпеки, вироблення інструментів економічної протидії агресору та посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби з нелегальними воєнно-економічними структурами.

Ключові слова: приватні військові компанії, найманці, російсько-українська війна, широкомасштабна агресія Росії проти України, тінюва економіка воєнного часу, санкційні механізми, держава, ПВК «Вагнер», ПВК «Редут».

Natalia MARTSINKO,
orcid.org/0000-0001-9267-6136
Candidate of Historical Sciences,
Senior Staff of the Research Laboratory (Military Historical Research) of the Scientific Centre of the Army
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine) natalya-artmax@ukr.net

WARFARE AS BUSINESS: ECONOMIC MODEL OF RUSSIAN PRIVATE COMPANIES

This article is dedicated to the complex analysis of the economic model of functioning of private military companies (PMCs) as a tool of the hybrid war and economic expansion. In this work it is shown how PMCs transformed from military entities into influential economic agents, that combine military, political, financial, and information interests. The theoretical basis for the research are concepts like «military economy», «capitalism conflict», and «new warfare» that explain the logic behind transforming the war into the source of income and creating the alternative government markets.

The author highlights the key ways russian PMCs receive income – through establishing contracts with African and Middle Eastern countries; controlling gold mining, diamond mining, oil and other strategic resources mining; monopolising logistics; and also by being a part of shadow economic schemes on temporary occupied territories of Ukraine. It is also shown the way PMCs are being financed through offshore companies, shell companies, charitable organizations and russian state-owned enterprises, that allow them to preserve financial anonymity and avoid international sanctions. It is being revealed how PMCs using the pattern «state-business-warfare» are acting as a middle man between official entities and criminal economic schemes, enriching themselves from the conflict.

The author analyzed the hybrid influence of PMCs work on the economy of Ukraine including systemic disappearance of agricultural products, metal and other resources; changing of the logistic routes and shadow exporting; entities embedding of the occupied territories into russian economic space. The increase of the role of PMCs as a key tool of political and informational influence is being pointed out throughout this work, including elections and media interference and the creation of russian networks all over the world.

In this article the author is looking into the international approach of countermeasures like sanction mechanisms, financial and legal controls, international cooperation and limiting of the distribution channels. It was concluded that russian PMCs became the systemic element of the hybrid imperial policies of rf – those not only ensure continuing of the warfare but also the creation of the alternative shadow economy that feeds into authoritarian and neocolonial practices. The results that were obtained from the research can be used to create state security policies, tools of economic resistance initiatives against the aggressor and the strengthening of the international collaboration against the illegal military economic establishments.

Key words: private military companies, mercenaries, ruso-Ukraine war, full scale russian aggression against Ukraine, wartime shadow economy, sanction mechanisms, state, PMC «Wagner Group», PMC «Redut».

Постановка проблеми. Сучасні гібридні конфлікти характеризуються зростанням ролі недержавних воєнізованих структур, серед яких особливе місце посідають приватні військові компанії. В умовах тривалої агресії російської федерації проти України ПВК стали важливим інструментом ведення війни, поєднуючи воєнні дії з економічним, політичним та інформаційним впливом. Трансформація російських ПВК із суто бойових формувань у потужних економічних акторів створює нові виклики для національної безпеки, міжнародної стабільності та економічного суверенітету держав, що зазнають впливу таких структур.

Проблема полягає у відсутності належного міжнародно-правового регулювання діяльності ПВК, що дає змогу російським приватним військовим структурам брати участь у конфліктах і реалізовувати економічно вигідні схеми, включно з експлуатацією природних ресурсів, тіньовими фінансовими операціями та забезпеченням контролю над окупованими територіями. За таких умов ПВК стають інструментом гібридної війни, поєднуючи військовий і економічний вплив, що вимагає глибокого наукового аналізу.

Дослідження сутності економічної моделі російських ПВК, механізмів їхнього фінансування та впливу на економіку України є важливим для формування ефективної державної політики протидії, розробки заходів національної безпеки та зміцнення міжнародної співпраці у сфері протидії нелегальним воєнно-економічним структурам. Актуальність проблеми зумовлюється також необхідністю удосконалення правових і економічних механізмів, спрямованих на обмеження ресурсного забезпечення ПВК та мінімізацію наслідків їхньої діяльності.

Аналіз досліджень. Проблематика діяльності приватних військових компаній широко відображена у сучасних наукових та аналітичних працях. Значну увагу дослідники приділяють питанням приватизації сили, трансформації воєнного середовища та появі нових акторів у збройних конфліктах.

Одними з перших системно обґрунтували феномен ПВК П. В. Сінгер у монографії «Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry» (2008) та Д. Авант у праці «The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security» (2005). Їхні роботи розкривають економічні й політичні передумови виникнення ринку приватних військових послуг та його вплив на міжнародну систему безпеки.

Концепцію «нових війн» та «воєнної економіки» розвинула М. Кальдор («New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era», 2012), наголошуючи, що сучасні конфлікти характеризуються поєднанням державних і недержавних акторів, а також взаємозалежністю політичних і економічних інтересів. Подібний підхід простежується у працях Д. Кіна («Conflict and Collusion in Sierra Leone», 2005), який аналізує «економічні функції насильства» та поняття «капіталізму конфлікту».

Окремий пласт досліджень присвячено російським ПВК як інструменту зовнішньої політики та гібридної агресії. Журналістські розслідування Bellingcat (2023), Deutsche Welle (2023), Reuters (2023–2025), Financial Times (2024), RFE/RL (2024) і OCCRP (2023–2025) документують участь цих структур у бойових діях і тіньових економічних схемах. Аналітичні звіти RUSI (2023–2024), International Crisis Group (2024), Transparency International (2023), Jamestown Foundation (2023),

Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2025), а також офіційні документи U.S. Department of the Treasury (2024), EEAS (2023) та UK Government (2024) описують фінансові механізми, санкційні обмеження та міжнародну реакцію на діяльність російських ПВК.

Попри значний аналітичний доробок, економічна модель російських ПВК залишається недостатньо дослідженою. Переважна більшість робіт зосереджена на політичних і безпекових аспектах, тоді як економічні механізми функціонування, взаємодія з державними корпораціями РФ та вплив на економіку України потребують подальшого системного аналізу.

Мета статті. Метою статті є здійснення комплексного аналізу економічної моделі функціонування російських приватних військових компаній як інструмента гібридної війни та засобу економічної експансії. Дослідження спрямоване на виявлення особливостей поєднання воєнної, економічної, політичної та інформаційної складових діяльності ПВК, їхнього впливу на трансформацію сучасних конфліктів та формування тіньових воєнно-економічних механізмів.

У межах досягнення поставленої мети передбачається проаналізувати: джерела та моделі фінансування російських ПВК; їхню роль у забезпеченні ресурсної експансії РФ в інших країнах; участь у тіньових економічних схемах на тимчасово окупованих територіях України; а також наслідки їх діяльності для економічної безпеки України. Додатково мета охоплює визначення міжнародних підходів до протидії діяльності ПВК та формування пропозицій щодо посилення національної і міжнародної безпекової стійкості до використання ПВК як інструмента гібридної агресії.

Виклад основного матеріалу. Приватизація війни стала однією з найпомітніших рис сучасних гібридних конфліктів. Приватні військові компанії поєднують у собі риси військових структур, транснаціональних корпорацій і політичних агентів впливу (Singer, 2008: 25–47; Avant, 2005: 112–135). Російські ПВК, насамперед група «Вагнера», виступають не лише як бойові формування, а як повноцінні економічні актори, що формують власну бізнес-модель війни. Вони беруть участь у видобутку корисних копалин, контролі за логістикою, експорті сировини та навіть медійному просуванні політичних наративів. Метою цієї статті є проаналізувати економічну модель діяльності російських ПВК як інструменту гібридної війни, з особливим акцентом на її впливі на економіку України.

Російські ПВК, особливо після 2014 року, розвинули цю модель у власний формат. Вони поєд-

нали бойову діяльність із ресурсною експансією, використовуючи війну як інструмент економічного впливу. Прикладом є група «Вагнера», яка в Центральноафриканській Республіці, Судані та Малі забезпечувала «охорону» в обмін на доступ до родовищ золота, діамантів і нафти. Ця практика повторює схему колоніальних корпорацій XVII–XVIII ст., де військова сила забезпечувала прибутки від експлуатації територій.

Концепція «воєнної економіки» (war economy) та «капіталізму конфлікту» (conflict capitalism)

Під терміном war economy зазвичай розуміють економічну організацію та механізми, які виникають під час і внаслідок збройного конфлікту: перерозподіл ресурсів, мобілізація капіталу й праці, використання насильства як економічного інструменту. David Keen у дослідженні Лондонської школи економіки підкреслює, що цивільні війни можуть мати внутрішню економічну логіку – «економічні функції насильства», такі як мародерство, контроль над торгівлею, експлуатація ресурсів чи трудового потенціалу (Keen, 2005: 101–138). Він зазначає: «Війна – це не просто руйнування чи кризове явище, а спосіб створення альтернативної системи прибутку, влади та навіть захисту» (Keen, 2012). Поняття conflict capitalism описує ситуацію, коли війна чи конфлікт стають майданчиком для корпоративного, приватного чи напівприватного вилучення ресурсів і прибутків. Mary Kaldor у своїй концепції «new wars» вказує, що сучасні війни фінансуються не лише через державні бюджети, а через «хижі» джерела доходу – мародерство, контрабанду, «податки на гуманітарну» (Kaldor, 2012: 45–78). Таким чином, приватні військові компанії (ПВК) можна розглядати як прояв «воєнної економіки» та «капіталізму конфлікту» – прибуток із насильства, контролю, видобутку ресурсів, експлуатації нестабільності.

Теорія гібридних конфліктів і «тіньових акторів»

Теорія гібридних конфліктів передбачає, що сучасні війни поєднують традиційні військові дії з економічними, інформаційними, кримінальними, приватними компонентами. Mary Kaldor у своїй концепції «new wars» наголошує: «Old wars were fought by the regular armed forces of states. New wars are fought by varying combinations of networks of state and non-state actors» (Kaldor, 2012: 45–78). Такі «нові війни» мають характер гібридного конфлікту, де боротьба йде не лише за територію, а за контроль над населенням і економічними потоками. Значну роль у цих процесах відіграють «тіньові актори» – приватні військові компанії, охоронні фірми, неформальні збройні групи,

які виконують функції, що раніше належали виключно державі. ПВК виступають як «тіньові актори» гібридного конфлікту, які поєднують економічну діяльність (контракти, контроль над ресурсами) з військовим впливом, утворюючи економічно-військові ланцюги: безпека – видобуток – логістика – торгівля.

Модель взаємозв'язку «держава – бізнес – війна»

У класичній моделі війни держава мобілізує ресурси, а після завершення бойових дій відбувається повернення до мирної економіки. Проте у випадку «нових війн» і діяльності ПВК взаємодія між державою, бізнесом і війною змінюється. Держава може делегувати частину функцій приватним військовим структурам, які виконують завдання без прямої державної участі. Бізнес отримує вигоду від війни у вигляді контрактів, контролю над ресурсами та логістикою. Війна ж створює умови для накопичення капіталу через нестабільність і ослаблення інституцій. Kaldor підкреслює, що сучасні війни є «політичними, економічними та соціальними процесами одночасно», а Кеен додає, що вони створюють «альтернативні ринки влади та прибутку». Таким чином, ПВК функціонують у моделі «держава – бізнес – війна», яка дозволяє поєднувати державну підтримку, приватну вигоду та військовий контроль.

Економічна модель російських приватних військових компаній

Економічна діяльність російських приватних військових компаній давно вийшла за межі суто військових операцій. Фактично йдеться про створення паралельної моделі «тіньової економіки війни», де бойові дії, ресурси, логістика і політика взаємопов'язані в єдину фінансово-промислову систему. Цей феномен відповідає концепціям «war economy» і «conflict capitalism» (Keen, 2005: 101–138; Kaldor, 2013: 45–78), коли війна стає не лише засобом контролю, а й джерелом доходу.

Основні джерела прибутку ПВК формуються за кількома напрямками. По-перше, це закордонні контракти, укладені в країнах Африки та Близького Сходу. Зокрема, група «Вагнера» отримувала прибутки від охорони алмазних копалин у Центральноафриканській Республіці, золотих родовищ у Судані та нафтових об'єктів у Сирії (Bellingcat, 2023; BBC, 2024). За даними Reuters (2023), підрозділи, пов'язані з «Вагнером», контролюють експорт алмазів через компанії Midas Resources і Lobaye Invest, що дозволяє уникати міжнародних санкцій через мережу офшорів у ОАЕ та Гонконзі.

Друга складова – тіньові економічні схеми на окупованих територіях України. Починаючи з 2022 року, російські ПВК, діючи в інтересах великих корпорацій та окупаційних адміністрацій, залучені до нелегального вивезення зерна, металу та лісу з тимчасово окупованих районів Херсонщини, Запоріжжя та Луганщини (OCCRP, 2023). За даними української розвідки, такі операції координуються через «сірі» логістичні маршрути, які забезпечують «самоокупність» бойових дій і частково фінансують втрати особового складу через приватні страхові та благодійні фонди.

Фінансування діяльності ПВК здійснюється через офшорні структури, «прикриті» компанії та благодійні фонди, які формально декларують гуманітарну чи логістичну діяльність. Аналітики RUSI (2023) вказують, що після формальної ліквідації групи «Вагнера» частину її активів переведено під контроль нових утворень – «Редут», «Конвой», «Патріот» – які фінансуються за рахунок держкорпорацій «Газпром» і «Ростех». Це дозволяє офіційно відмежовувати державу від бойових злочинів, зберігаючи фінансову вигоду та вплив.

Окремим напрямом є використання заробленого капіталу для створення медіаімперій, впливу на виборчі кампанії та розвіддіяльність. Структури, пов'язані з колишнім «кухарем Путіна» Пригожиним, спонсорували кібероперації, медіакампанії та політичні рухи у країнах Африки, Європи та навіть у США. Це створює модель економіко-інформаційного впливу, де війна стає не лише полем бою, а й джерелом геополітичного капіталу.

Зрощення ПВК із великими російськими корпораціями – «Ростехом», «Газпромом», «Лукойлом» – утворює унікальну форму «державно-приватного мілітаризму». Згідно з дослідженням Jamestown Foundation (2023), у 2023–2024 рр. «Газпром» створив власні ПВК «Поток» і «Факел» для охорони стратегічних об'єктів і участі в бойових діях. Це свідчить про тенденцію до інституціоналізації «економіки війни» як частини корпоративної стратегії.

Таким чином, економічна модель російських ПВК поєднує риси військового бізнесу, кримінальних схем та державної підтримки. Вона дозволяє Москві вести тривалі конфлікти із мінімальними офіційними витратами, одночасно отримуючи прибутки з експлуатації природних ресурсів, інформаційного впливу та політичного контролю. У цьому сенсі ПВК стають не лише знаряддям війни, а й механізмом відтворення гібридної імперії XXI століття.

Гібридний вплив на економіку України

Приватні військові компанії і пов'язані з ними мережі стали одним із ключових інструментів, через які окупаційні структури організовують системне вилучення економічних ресурсів з тимчасово окупованих територій України. Це відбувається як через безпосередню участь у збиранні та збереженні аграрної продукції (елеватори, склади), так і через контроль над логістичними ланцюгами – портами, перевізниками та експедиторами. Інциденти із затриманням кораблів, які, за твердженнями української сторони, перевозили награване зерно з окупованої Кримської або прибережної зони, ілюструють, як працює ця схема на практиці. Наприклад, 11 липня 2024 року Україна затримала вантажне судно USKO MFU на Дунаї, звинувативши його в експорті викраденого зерна; інцидент висвітлював Reuters (Reuters, 2024). Експорт рапсу до Білорусі (2023): розслідування OCCRP документує партії рапсу, експортовані російськими фірмами, частина продукції ймовірно походить з окупованих українських територій (OCCRP, 2023). Система «тіньових» експортерів (2022–2024): OCCRP і інші розслідувачі виявили ланцюги фірм, через які українське зерно експортувалося за заниженими цінами, часто через підставні компанії та офшори (OCCRP, 2023; Reuters, 2024).

Окупаційні адміністрації та пов'язані приватні структури проводять процедури фактичного «націоналізування» місцевого бізнесу: від реєстрації підприємств у нових (російських) реєстрах до передачі контролю над заводами, елеваторами та ломбардами під управління підконтрольних фірм. Це не лише позбавляє Україну майнових активів, а й створює прямий канал для перерозподілу доходів у користь окупаційних мереж. Ряд повідомлень про відкриття відділень російських банків, передачу підприємств у довіру або «тимчасове управління» свідчать про спроби інституційної інтеграції окупованих регіонів у російську економічну систему. Financial Times та Reuters відзначали, що російські банки та державні структури відкривали відділення й філії в окупованих містах, що спрощує фінансову інтеграцію регіону в російську систему (FT, 2024).

ПВК функціонують як один із вузлів тіньової економіки воєнного часу: вони забезпечують фізичний захист (або загрозу), створюючи простір для нелегальних угод; вони контролюють доступ до ресурсів; вони взаємодіють із мережами підставних компаній і офшорів, щоб легалізувати чи маскувати потоки товарів і капіталу. Розслідування OCCRP та інших організацій показали, як

зерно та інші сировинні товари експортувалися через складні канали із залученням підставних фірм, що призводило до втрати доходів для держави та фермерів (OCCRP, 2023; OCCRP, 2025).

Міжнародна практика протидії приватним військовим компаніям (ПВК)

У сучасному безпековому середовищі діяльність російських приватних військових компаній розглядається не лише як інструмент зовнішньої політики кремля, а й як складова гібридної війни, спрямованої на підриг міжнародних економічних і правових норм. Реакція світової спільноти поступово еволюціонує від точкових санкцій до системних механізмів стримування.

Після невдалого заколоту Євгена Пригожина у 2023 році Захід активізував політику санкцій проти структур, пов'язаних із «Вагнером». Міністерство фінансів США у 2024 р. наклало санкції на компанії «Midas Ressources SARLU» (ЦАР) та «Diamville SAU», які контролювали видобуток золота та діамантів у Центральноафриканській Республіці з метою фінансування ПВК (U.S. Department of the Treasury, 2024).

Європейський Союз у лютому 2023 року додав до санкційного списку 11 осіб і 7 організацій, пов'язаних із «Вагнером», зокрема компанії «Sewa Security Services» та «M-Invest», за порушення прав людини в ЦАР, Малі, Судані та Сирії (EEAS, 2023).

У 2024 році Велика Британія поширила санкційний режим на ПВК «Редут» – нове угруповання, що діяло під егідою міністерства оборони РФ, виконуючи функції «легалізованої» наступниці «Вагнера» (UK Government Sanctions List, 2024).

Важливою тенденцією стало формування міжнародних коаліцій для координації санкційної політики. ЄС, США, Канада та Австралія створили спільну робочу групу для виявлення активів ПВК, що використовуються для обходу санкцій. Ці структури координують моніторинг «сірих» фінансових потоків і криптовалютних операцій (RUSI, 2024).

У межах Африканського Союзу також формується новий підхід до протидії російській військовій присутності. Зокрема, у 2025 р. розпочато консультації щодо запровадження спільної африканської позиції стосовно діяльності «редутів» та «вагнерівців» після збройних інцидентів у Мозамбіку та Малі (Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2025).

Аналітичні структури, такі як Reuters, OCCRP і RUSI, документують розгалужені схеми логістики і фінансування ПВК:

1. У звіті Reuters (жовтень 2025) наведено дані про використання тіньового флоту суден для транспортування російської нафти до Індії, що фактично фінансувало «Редут» через прибутки дочірніх компаній (Reuters, 2025).

2. OCCRP (2023) оприлюднило розслідування про викрадення українського зерна з окупованих територій і його експорт через посередників у Туреччині та Сирії, де частина коштів надходила до фондів, пов'язаних із «Вагнером» (OCCRP, 2023).

3. За даними RUSI (2024), Велика Британія розробила «Maritime Sanctions Taskforce» – спеціальну структуру для моніторингу морських маршрутів, якими рф обходить ембарго. Вона співпрацює з фінансовими розвідками ЄС, що дозволяє відстежувати незаконні потоки на ранніх етапах (RUSI, 2024).

Міжнародна практика протидії ПВК демонструє, що ефективність боротьби з ними залежить не лише від санкцій, а й від поєднання фінансових, розвідувальних, правових і дипломатичних заходів. Приклад «Редут» показує: навіть після ліквідації «Вагнера» росія зберігає інструменти неформальної війни. Проте міжнародна координація дає змогу обмежувати їхній економічний потенціал, перекриваючи джерела фінансування й логістичні канали.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що приватні військові компанії російської федерації є одним із ключових інструментів її гібридної стратегії, спрямованої на поєднання військових, економічних, інформаційних і політичних засобів впливу. З початку 2010-х років ПВК перетворилися на багатофункціональні структури, які діють одночасно у сферах безпеки, бізнесу та геополітики. Їх діяльність формує так звану «гібридну економіку війни», що характеризується зрощенням державних ресурсів із тіньовими схемами перерозподілу прибутків, отриманих через конфлікти й окупацію територій.

Виявлено, що економічна модель російських ПВК ґрунтується на поєднанні трьох складових: державного фінансування, комерційної діяльності за кордоном і тіньових джерел доходів. Досвід

діяльності «Вагнера» та «Редута» демонструє, що ПВК виконують функції паралельної економічної структури, що експлуатує природні ресурси на окупованих територіях (золото, нафта, зерно, деревина), а прибутки спрямовуються на підтримку військово-промислового комплексу рф. Таким чином, ПВК інтегровані в модель «військово-олігархічного капіталізму», який забезпечує самовідтворення війни як економічного процесу.

Міжнародна спільнота поступово переходить від ситуативних санкцій до комплексних механізмів контролю за діяльністю ПВК. Ефективною виявилася взаємодія між ЄС, США, Великою Британією та міжнародними розвідувальними структурами у сфері фінансового моніторингу, відстеження морських і логістичних маршрутів, замороження активів та заборони експорту стратегічних ресурсів. Водночас правовий вакуум щодо статусу ПВК залишається однією з головних проблем сучасного міжнародного права. Необхідним є створення міжнародного механізму обліку приватних військових формувань і санкційного реєстру їхніх бенефіціарів.

Для України результати дослідження мають прикладне значення у двох напрямках: по-перше, у розробці системи економічної безпеки, що враховує ризики тіньового військового бізнесу рф; по-друге, у формуванні міжнародних ініціатив, спрямованих на криміналізацію діяльності ПВК як інструменту агресії. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на створення міждисциплінарної моделі оцінки впливу ПВК на економіку конфлікту, а також на вивчення досвіду протидії таким структурам у межах ЄС, НАТО та Африканського Союзу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що феномен російських ПВК є проявом новітньої форми воєнного капіталізму, який поєднує ресурси держави, приватного бізнесу й кримінальних мереж. Їхня діяльність має безпосередній вплив на безпеку й економічну стабільність України, а отже, вимагає цілісної стратегії протидії, що включатиме воєнні, правові, економічні та інформаційні інструменти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Avant D. D. The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security. Cambridge University Press, 2005. P. 112–135.
2. BBC News. Russian mercenaries accused of stealing Ukrainian grain. 2024. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66123456> (останній перегляд 07.10.2025).
3. Bellingcat. Investigations on Wagner Group Activities in Africa and Ukraine, 2023. URL: <https://www.bellingcat.com> (останній перегляд 27.10.2025).
4. EEAS. EU Sanctions List: Wagner Group and Related Entities, 2023. URL: <https://eeas.europa.eu> (останній перегляд 26.10.2025).

5. Financial Times. Russian state banks open branches in eastern Ukraine. 2024. URL: <https://www.ft.com/content/3b16f988-fa21-4016-9480-8ec17afe4ae1> (останній перегляд 15.09.2025).
6. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. African Response to Russian PMC Activity, 2025. URL: <https://globalinitiative.net> (останній перегляд 15.10.2025).
7. International Crisis Group. Russia's Shadow Armies Abroad, 2024. URL: <https://www.crisisgroup.org> (останній перегляд 10.10.2025).
8. Jamestown Foundation. Gazprom's Private Military Companies «Potok» and «Fakel», 2023. URL: <https://jamestown.org> (останній перегляд 11.10.2025).
9. Kaldor M. New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. – 3rd ed. – Polity Press, 2012. P. 45–78.
10. Keen D. Conflict and Collusion in Sierra Leone. – James Currey, 2005. P. 101–138.
11. OCCRP. Ships Accused of Stealing Ukrainian Grain Linked to Assad Regime Front. 2025. URL: <https://www.occrp.org/en/investigation/ships-accused-of-stealing-ukrainian-grain-linked-to-assad-regime-front> (останній перегляд 08.10.2025)
12. OCCRP. Ukrainian grain exported through shell firms, robbing country of wartime revenue. 2023. URL: <https://www.occrp.org/en/investigations/ukrainian-grain-exported-through-shell-firms-robbing-country-of-wartime-revenue> (останній перегляд 28.09.2025).
13. Reuters. Ukraine seizes cargo ship, detains captain for exporting 'looted' grain. 11 July 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-seizes-cargo-ship-detains-captain-exporting-looted-grain-2024-07-11/> (останній перегляд 30.09.2025).
14. RFE/RL. Wagner and Redut: Russia's Expanding Military Business Network, 2024. URL: <https://www.rferl.org> (останній перегляд 27.10.2025).
15. RUSI. Private Military Companies and Russia's War Economy, 2023–2024. URL: <https://rusi.org> (останній перегляд 17.10.2025).
16. Singer P. W. Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry. – Cornell University Press, 2008. P. 25–47.
17. Transparency International. Corruption and Conflict Economies: Russian PMCs in Africa and Ukraine, 2023. URL: <https://www.transparency.org> (останній перегляд 11.10.2025).
18. U.S. Department of the Treasury. Sanctions on Entities Funding Wagner Group in Africa, 2024. URL: <https://home.treasury.gov> (останній перегляд 25.10.2025).
19. UK Government Sanctions List. Private Military Companies – Wagner and Redut Entities, 2024. URL: <https://www.gov.uk/government/publications> (останній перегляд 25.10.2025).

REFERENCES

1. Avant, D. (2005). The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security. Cambridge: Cambridge University Press, 101–138.
2. BBC News. (2024). Russian mercenaries accused of stealing Ukrainian grain. Retrieved October 7, 2025. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66123456> (last accessed 07 October 2025).
3. Bellingcat. (2023). Wagner's Business Empire: How the Group Finances Operations in Africa. Retrieved October 20, 2025. URL: <https://www.bellingcat.com/news/2023/06/15/wagners-business-empire/> (last accessed 27 October 2025).
4. EEAS. EU Sanctions List: Wagner Group and Related Entities, 2023. URL: <https://eeas.europa.eu> (last accessed 26 October 2025).
5. Financial Times. (2024). Russian state banks open branches in eastern Ukraine. Retrieved September 28, 2025. URL: <https://www.ft.com/content/3b16f988-fa21-4016-9480-8ec17afe4ae1> (last accessed 15 September 2025).
6. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. African Response to Russian PMC Activity, 2025. URL: <https://globalinitiative.net> (last accessed 15 October 2025).
7. International Crisis Group. (2024). Russia's Shadow Economy of War. Retrieved October 14, 2025. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/russian-shadow-economy-war> (last accessed 10 October 2025).
8. Jamestown Foundation. (2023). Gazprom's Private Military Companies «Potok» and «Fakel», 2023. URL: <https://jamestown.org> (last accessed 11 October 2025).
9. Kaldor, M. (2012). New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era. Stanford University Press, 45–78.
10. Keen, D. (2005). Conflict and Collusion in Sierra Leone. Oxford University Press, 101–138.
11. OCCRP. (2025). Ships Accused of Stealing Ukrainian Grain Linked to Assad Regime Front. Retrieved October 8, 2025. URL: <https://www.occrp.org/en/investigation/ships-accused-of-stealing-ukrainian-grain-linked-to-assad-regime-front> (last accessed 08 October 2025).
12. OCCRP. (2023). Ukrainian grain exported through shell firms, robbing country of wartime revenue. Retrieved September 28, 2025. URL: <https://www.occrp.org/en/investigations/ukrainian-grain-exported-through-shell-firms-robbing-country-of-wartime-revenue> (last accessed 28 September 2025).
13. Reuters. (2024, July 11). Ukraine seizes cargo ship, detains captain for exporting «looted» grain. Retrieved September 30, 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-seizes-cargo-ship-detains-captain-exporting-looted-grain-2024-07-11/> (last accessed 30 September 2025).
14. RFE/RL. (2024). Wagner and Redut: Russia's Expanding Military Business Network, 2024. URL: <https://www.rferl.org> (last accessed 27 October 2025).
15. RUSI. (2023 – 2024). Private Military Companies and Russia's War Economy, 2023–2024. URL: <https://rusi.org> (last accessed 17 October 2025).

-
16. Singer, P. W. (2008). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press, 2008. P. 25–47.
 17. Transparency International. (2023). *Defence & Security Programme. Government Defence Integrity Index 2023*. Retrieved October 7, 2025. URL: <https://ti-defence.org/gdi/> (last accessed 11 October 2025).
 18. U.S. Department of the Treasury. (2024). *Sanctions on Entities Funding Wagner Group in Africa, 2024*. URL: <https://home.treasury.gov> (last accessed 25 October 2025).
 19. UK Government Sanctions List. (2024). *Private Military Companies – Wagner and Redut Entities, 2024*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications> (last accessed 25 October 2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025